

אירועים מרכזיים בהיסטוריה הפלסטינית המודרנית והעכשווית

ג'וני מנסור*

מלחמת העולם הראשונה (1914–1918) ציינה את סוף תקופת השלטון התורכי בפלסטין. המולדת שימשה זירה לכמה קרבות שהתנהלו בין בריטניה לבין המדינה העות'מנית (התורכית). עם שוך הקרבות הוכרז על סיום השלטון התורכי בפלסטין שנמשך יותר מ-400 שנה ועל תחילת הכיבוש הבריטי בצורת המנדט, אשר נמשך עד 1948.

במהלך מלחמת העולם הראשונה, ב-2.11.1917, התפרסמה "הכרזת בלפור" הבריטית ולפיה הובטח לסוכנות היהודית שבריטניה תעזור ככל יכולתה למפעל הציוני להקים בית לאומי ליהודים בפלסטין. ההצהרה לא התייחסה מפורשות לזכויות הפוליטיות וההיסטוריות של תושבי הארץ המקוריים, והגדירה אותם קבוצות עדתיות של לא יהודים.

פלסטין שימשה זירה לסדרת מרידות במדיניות הבריטית אשר תמכה במפעל הציוני. הבולטים מבין מעשי המרד היו: המרד של מאי 1920, אשר הבהיר את עמדת הפלסטינים שהם מתנגדים למפעל הציוני. אחריו פרץ המרד של שנת 1929 הידוע בכינוי "ת'נ'רת אל-ב'ראק" ("מרד הבוראק") ובו הגנו הפלסטינים על המקומות הקדושים להם, בעקבות טענת היהודים בדבר זכויותיהם על הקיר המערבי של אל-ח'רם אל-ק'סא אל-א-שריף ("הר הבית") בירושלים. מרד זה התפשט לכל רחבי פלסטין, וביוני 1930 זן בית המשפט הבריטי שלושה צעירים פלסטינים לתלייה בבית הסוהר של עכו באירוע שנודע כ"יום שלישי האדום". באותה תקופה פתחה תנועתו של עז א-דין עבד אל-קאדר אל-קסאם בפעילות מהפכנית נגד המדיניות המפלה של האנגלים. אל-קסאם קיבץ סביבו קבוצת תומכים והכריז ביערות "יעבד" על תחלתו של מאבק מזוין. האנגלים, בתמיכת הארגון הציוני "ההגנה" כיתרו את כוחותיו שם והרגוהו עם קבוצת מורדים. תנועתו של אל-קסאם הייתה את מוקדם למרד הפלסטיני הגדול בשנת 1936 אשר החל בשביתה כללית והתפתח לעימותים אלימים בין המורדים הפלסטינים לבין כוחות המנדט על רקע ההקלות שניתנו בכניסת המהגרים היהודים לפלסטין, על רקע מכירת אדמות והעברתן למוסדות ציוניים ועל רקע מינוי יהודים לתפקידים בכירים במנגנון האדמיניסטרטיבי. בעקבות לחץ בריטי התערבו מלכי ארצות ערב ונשיאיהן ודרשו מן ההנהגה הפלסטינית להפסיק את השביתה ואת המרד, תוך כדי הבטחה שכוונותיה של בריטניה טובות.

למרות זאת עם סיום מלחמת העולם השנייה התפתחה בריטניה להתמודד עם הקולוניות שלה ופלסטין ביניהן. היא הודיעה על כישלונה לקרב בין עמדות הערבים והיהודים וציינה שבכוונתה להעביר את הסוגיה למליאת האו"ם. בכ"ט בנובמבר 1947 הכריז האו"ם על החלטת החלוקה ולפיה יוקמו שתי מדינות: יהודית וערבית. הערבים דחו את החלטת החלוקה והכריזו שהיא אינה צודקת. לעומתם, היהודים צהלו ושמחו והתייחסו אליה כאל הכרה בין-לאומית בזכויותיהם בפלסטין. על מנת ליישם את ההחלטה התקיפו הארגונים הצבאיים היהודיים את את השכונות הערביות בערים ואת הכפרים הערביים הצפויים להיכלל בגבולות המדינה היהודית. במתקפות אלה נהרגו ונפצעו אלפי פלסטינים, ועשרות אלפים גורשו מן הערים ומן הכפרים הפלסטיניים, והפכו לפליטים ולחסרי בית. כאשר יצאה בריטניה מפלסטין ב-15.5.1948, בהכריזה על סיום המנדט, הכריז דוד בן-גוריון, ראש הסוכנות היהודית ומנהיג ארגון "ההגנה", על הקמת מדינת ישראל. היה זה האות לכניסת צבאות ערב לקרבות מול הכוחות הציוניים. קרבות אלה הסתיימו בתבוסת צבאות ערב בגלל הניחול הכושל של המלחמה, הנשק הקלוקל, והתיאום הלקוי בין המפקדות השונות. ישראל הצליחה לכבוש שטחים פלסטיניים נוספים, גירשה קרוב ל-800,000 פלסטינים, והרסה מאות כפרים וערים. מלחמה זו על כל רכיביה ואירועיה מכונה "הנִפְּבָה של פלסטין".

העם הפלסטיני הפך אפוא לפליט במולדתו, בלבנון, בסוריה, בעיראק, במצרים ובשאר קצות תבל. מרבית העקורים חיו במחנות פליטים שהקימה בעבורם סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים פלסטינים (אונר"א). מספר הפליטים הפלסטינים הרשומים בשנת 2010 מגיע ל-4.5 מיליון, מתוך כלל הפלסטינים בעולם שמספרם מגיע ל-10 מיליון.

העם הפלסטיני לא השלים עם גורלו וניסה בכל כוחו ומאודו להשיב לעצמו את אדמותיו ואת מולדתו. פעולות "הפדאיון" ("מחרפי נפשם") יצאו ממצרים ומירדן לכיוון היישובים בישראל. כשבשלו התנאים, הוכרז על הקמת צבא השחרור הפלסטיני ותנועת "פתח" בשנת 1965, ולאחר מכן על הקמת הארגון לשחרור פלסטין (אש"ף) כגוף המאחד של כל הפלגים הפלסטיניים שמטרתו למקד את המאבק במטרה אחת.

אש"ף החל לבצע פעולות כמו חטיפת מטוסים, מתקפות על בסיסים צבאיים ועל התנחלויות ישראליות, במטרה להסב את תשומת לב העולם לסוגיה הפלסטינית ולצדקת דרכה. הארגון הצליח לגייס לצדו עשרות גופים בינלאומיים וממשלות רבות שיעמדו לימין הסוגיה הפלסטינית ויתמכו בעם הפלסטיני.

אסונגדול פקד את הארגון ב"ספטמבר השחור" בשנת 1970, כאשר הארגון הוצא מירדן על רקע הטענות שנשמעו משם ולפיהן הארגונים הפלסטיניים יוצרים מעמסה על חיי האנשים שעה שהעילה האמתית לגירוש הייתה הטענה שהם סיכנו את המשטר הירדני. במהלך העימותים עם הכוחות הירדניים נהרגו מאות פלסטינים, וההנהגה הפלסטינית נאלצה לעבור ללבנון. בלבנון פעלה הנהגת אש"ף לבנות מחדש את מנגנוני

הארגון ולארגן מחדש את חיי הפלסטינים במחנות, אך המתקפות הישראליות בשנים 1978–1982 תרמו לחיסול עמדות המנהיגות הפלסטינית. בד בבד סבלו הפלסטינים מהתקפות של ארגונים צבאיים עדתיים ומפלגתיים לבנוניים, פרצה מלחמת אזרחים שאחת מתוצאותיה היא הטבח הידוע במחנות סברה ושתילה בספטמבר 1982. באירוע זה נטבחו אלפי פלסטינים בדם קר. האצבע המאשימה הופנתה אל הצבא הישראלי שהתמקם קרוב למחנות ולמליציית "הפלנגות" אשר ביצעה את הטבח תחת עינו הפקוחה של הצבא הישראלי ובגיבוי. באותו זמן ובעקבות מלחמת לבנון הראשונה יצאה הנהגת אש"ף לתוניסיה, שבה התנקשה ישראל בחלק מן המנהיגים (דוגמת ח'ליל אל-וזיר). לאחר איבוד התנופה של ההנהגה הפלסטינית מחוץ למולדת, קיבלו לידיהם הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה את מושכות הסוגיה הפלסטינית והכריזו על האינתיפאדה הראשונה בשנת 1987, אשר נודעה כ"אינתיפאדת האבנים" בגלל השימוש באבנים בעימות עם הצבא הישראלי. לנוכח כישלון המשא ומתן בין ישראל לבין הרשות הפלסטינית שהוקמה בעקבות הסכמי אוסלו בשנת 1993, הכריז העם הפלסטיני על אינתיפאדה שנייה בשנת 2000. למרות האינתיפאדות שבאו בזו אחר זו ממשיך הכיבוש הישראלי להצר את חיי הפלסטינים באמצעות הצבת המחסומים, הקמת גדר ההפרדה הגזענית, הפקעת האדמות, המעצרים ופעולות נוספות.

* ד"ר ג'וני מנסור הוא היסטוריון מחיפה